

Békés Vera

Thalassa – Imágó 2020

Visszatekintés a 30 évre

„Mit csinálsz most, kérdezte egy barátom. A *Thalassát* olvasom, válaszoltam. Mire ő: legalább tanulsz valamit. Igaza volt. Ha a *Thalassát* olvasom, mindig tanulok valamit. Meg tudok talán érteni valamit, amit eddig nem tudtam. S ami ennél többet ér: másként (is) kezdem olvasni azt, amit éppen olvasok. Bizonyára nem úgy, mint egy szakmabeli pszichoanalitikus, de a magam módján. Őszintén szólva kizsákmányolom a *Thalassát*.”

Heller Ágnes: A Thalassában tallózva. *Thalassa*, 1999, 10(2-3): 107.¹

A *Thalassa* és az *Imágó Budapest* folyóiratokról technikai értelemben sem könnyű összefoglaló visszatekintést írni, pedig az alkotó szerkesztők maguk is időről időre visszatekintettek a nevezetesebb évfordulókra, fordulópontokra. A „*Pszichoanalízis – Társadalom – Kultúra*” alcímet kezdettől mindmáig viselő lapok története immár három évtizedet ölel fel. A harminc év annyira hosszú idő, hogy a mai szerkesztők (és olvasók) többsége kisgyerekként nem is emlékezhet a kezdetekre, ha egyáltalán élt már akkoriban.

Voltaképpen azt kell mondanunk, hogy a legjobb tartalmi és történeti áttekintést úgy kaphatnánk, ha az alapító főszerkesztő, Erős Ferenc rövid, bár többnyire külön tanulmánynak is beillő szerkesztői bevezető szavait fűznénk egybe, és mint önálló tudománytörténeti dokumentumot olvasnánk végig. Feri sajnos nem érte meg ezt a jubileumot. És amikor megpróbálom összerakni az emlékezést, akkor sajnos nemcsak azt láthatom, hogy milyen sok fiatal kutató nőtt fel ez alatt az idő alatt, hanem azt is, hogy a régi alapítóink, munkatársaink, olvasói és kiadói illetve nyomdai szerkesztőink és persze a szerzőink közül milyen fájdalmasan sokan nincsenek már köztünk.

A *Thalassától* az *Imágó Budapestig* vezető több mint húsz év története önmagában is fontos lesz a magyar eszmetörténet leendő kutatói számára, hiszen a lap koncepciójának újszerűsége és az itt közreadott forrásértékű dokumentumok és tanulmányok egyúttal krónikái is a 20-21. század fordulóján végbement rendszerváltásnak. Az 1990-ben induló lap beköszöntőjében Hidas György (1925–2012), a pszichoanalitikus szakma tekintélye, a *Thalassa* Alapítvány elnöke, a lap egyik alapítója és szerkesztőbizottságának tagja meghatározta a *Thalassa* mint

¹ [http://thalassa.mtapi.hu/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/\(10\)1999_2-3/107-110_Heller-A.pdf](http://thalassa.mtapi.hu/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/(10)1999_2-3/107-110_Heller-A.pdf)

folyóirat helyét és feladatát a hazai, forrongásban lévő kulturális rendszerben, az éppen letűnőfélben lévő politikai-kulturális és tudománypolitikai viszonyokhoz képest alaposan megváltozott, rendkívül izgalmas és optimizmusra okot adó időszakában. A *Thalassa* már indulásakor sem klinikai, terápiás szakperiodika volt, de nem is tudományos ismeretterjesztő magazin, hanem vállaltan olyan interdiszciplináris folyóirat, amely hangsúlyozottan figyelembe kívánja venni és fórumot kíván biztosítani pszichoanalízis filozófiai és társadalomtudományi alapjait és alkalmazási lehetőségeit bemutató írásoknak.

A *Thalassa* tehát Ferenczi Sándorhoz és tanítványaihoz, a később budapesti iskola néven számon tartott csoport által képviselt hagyományhoz tért vissza, ahol a pszichoanalízis a kortárs kultúrával, irodalommal filozófiával és társadalom- és történettudománnyal szoros összhangban, egymással kölcsönhatásban alakult, fejlődött. Ahogy az első számban Hidas György fogalmazott: „A *Thalassa* Ferenczi számára nemcsak a tengert jelentette, hanem minden dolgok kezdetét. [...] A *Thalassával*, e folyóirattal emlékezünk Ferenczi szellemiségére, és visszatérünk a kezdetek sokszínűségéhez, az egészlegességhez, amelyben az emberi életnek, a kultúrának, a társadalmi létnek jelentős egymásra hatása gazdagítja és elmélyíti a pszichoanalitikus gondolatokat.”²

A *Thalassa* – ennyi év után elmondható – betöltötte hivatását. Interdiszciplináris témáikat a szerzők a kultúra történeti kontextusban ragadják meg. A folyóirat legfontosabb, maradandó teljesítménye egyfelől, hogy azt állította fókuszba, ami a speciális szakmai folyóiratok számára csak periférikusan érdekes, másfelől lehetőséget nyújtott egy-egy pszichoanalitikus szempontból releváns téma megfelelő terjedelmű és mélységű kifejtésére, ami egy általánosabb tematikájú folyóiratba – pl. a *Valóság*, a *Világosság*, a *Korunk* vagy akár a *Magyar Tudomány* – egy rövidebb szemlén túl nem lett volna beilleszthető. Ez nem jelenti azt, hogy a *Thalassa* a speciális technikai-módszertani vagy klinikai közleményeknek nem adott volna helyet. Ezek rendre megtalálhatók a Műhely rovatban. Ugyanakkor, ahogy a hátsó borító belső oldalán olvasható:

„A *Thalassa* független folyóirat, nem kötelezi el magát egyetlen lélekelemzési irányzat mellett sem, de hangsúlyozottan figyelemben kívánja részesíteni a pszichoanalízis filozófiai és társadalomtudományi alapjait és alkalmazási lehetőségeit bemutató és elemző írásokat. Feladatának tekinti, hogy hírt adjon az ilyen irányú hazai és külföldi törekvésekről.”

E függetlenség és nyitottság egyik legnagyobb nyeresége, hogy sorra megjelentek a korábban nehezen hozzáférhető vagy akár ismeretlen, de rendkívül fontos források. A humán társtudományok művelőinek invitálása, azaz az integratív, a kölcsönhatásokra is nyitott szemlélet pedig azt hozta magával, hogy a *Thalassa* a pszichoanalízis szemléletmódjával valamilyen formában érintkező humán értelmiség számára irányadó centrummá vált. Ezt jól mutatják a mottóban idézett Heller Ágnes szavai, aki nagyon pontosan szólt arról, milyen gyümölcsöző lehet egy a szűk szakmán kívüli gondolkodó számára is a pszichoanalitikus szemléletű munkákkal való találkozás.

² Hidas György: Beköszöntő. *Thalassa*, 1990, 1(1): 3.

[http://thalassa.mtapi.hu/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/\(01\)1990_1/p03-Bekoszonto.pdf](http://thalassa.mtapi.hu/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/(01)1990_1/p03-Bekoszonto.pdf)

Az Imágó Budapest

2010-ben megalakult az Imágó Egyesület (IME), azzal a kifejezett céllal, hogy a londoni Imago East West egyesülethez kapcsolódó szervezetként Magyarországon is fórumot teremtsen a pszichoanalitikus gondolatok és más tudományos, kulturális területek kreatív találkozásához, elősegítve ezzel a pszichoanalízis hagyományának ápolását és megújulását.

A rákövetkező évben, 2011-ben megjelent az egyesület folyóirata, az *Imágó Budapest*, amely lap azonban – amint azt a szerkesztők a Beköszöntőben is jelezték – csak címében, illetve a profil néhány módosulására tekintettel számít újnak; hiszen vállaltan követi elődjét, a több mint két évtizedes múltra visszatekintő *Thalassát*. Erre utal az azonos alcím is: Pszichoanalízis – Társadalom – Kultúra, valamint az is, hogy a nyomtatott formában megjelenő *Imágó Budapest* borítóján ott szerepel az Ex-Thalassa felirat, jelezve, hogy mind szellemében, alapvető koncepciójában, mind szerkesztési elveiben annak hagyományait folytatja. Vagyis: továbbra is olyan interdiszciplináris folyóiratként működik, amely nyitott más szakterületek művelői számára, s amelyben a pszichoanalízisnek és társtudományainak újabb eredményeiről éppúgy rendre beszámol, mint történeti múltjának kutatási munkálatairól. Az *Imágó* abban is követi elődjét, hogy tematikus hangsúlyú lapszámokat ad ki, amelyek egy-egy probléma, irányzat vagy életmű köré szerveződnek. A lap neve egyszerre utal Otto Rank és Hanns Sachs egykori híres folyóiratára, az *Imago*-ra, valamint a ma is létező idősebb laptársra, az *American Imago*-ra. Ugyanakkor a szerkesztők már a beköszöntőben is hangsúlyozták, hogy a lap nevében szereplő „Budapest” szó természetesen nem kizárólagosságot, „Budapest-centrikusságot” jelent, hanem arra utal, hogy a pszichoanalízisnek Budapesten Ferenczi, majd tanítványai munkássága nyomán kialakult egy önálló, jellegzetes vonásokat hordozó, nemzetközileg számon tartott iskolája, s ennek rekonstruálását és a hazai közönséggel való megismertetését a lap éppolyan alapvető feladatának tartja, mint elődje. Ahogy a *Thalassa*, úgy az *Imágó Budapest* köre sem korlátozódik a fővárosra. A lap számos munkatársát kezdettől szoros kapcsolat fűzte és fűzi ma is az ország tudományegyetemeihez, mindenekelőtt a Pécsi Tudományegyetem Pszichológiai Doktori Iskolájának Elméleti Pszichoanalízis Programjához, annak oktatóikhoz, valamint volt és jelenlegi doktoranduszaihoz.

Fontos előrelépést jelentett, hogy 2010-től a *Thalassát*, majd az *Imágót* elismerték úgynevezett „peer reviewed” folyóiratként, és ennek megfelelően a beküldött kéziratoknak a korábbiaknál is szigorúbb lektorálási folyamaton kell keresztülhaladniuk. Mindezzel a lap tudományos színvonala és súlya is növekedett. S minthogy az itt megjelent tanulmányok vállaltan az MTA normáihoz igazodnak, így a cikkek immár a szerzők tudományos publikációinak minősülő kategóriába kerülhettek. A szerkesztőség összetétele is változott némileg, a szerkesztőbizottság elnöke 2011-től Bókay Antal, a főszerkesztő 2013-tól Kövály Zoltán, 2016-tól Borgos Anna lett. A lap szerkesztői – akik többségükben már a *Thalassában* is közreműködtek – az *Imágóban* közösségként végzik munkájukat, a felmerült javaslatok és beérkezett kéziratok alapján közösen alakítják ki a megjelenő lapszámok terveit, és adják ki lektoroknak elbírálásra a beérkező írásokat.

Az *Imágó Budapest* híven megtartotta eredeti témáit is. Továbbra is közöl korábban nem ismert történeti forrásokat, elemzéseket, illetve bemutatja a rokon társadalomtudományok vagy a kortárs filozófia aktuális irányzatainak a pszichoanalízissel való érdekes kölcsönhatásait (hermeneutika, fenomenológia, Dasein-analízis stb.) Helyet kap az irodalomelemzés, és nem utolsósorban rendszeresen prezentálja a pszichoanalitikus filmelmélet újdonságait. Másrészt megjelentek fontos újdonságok. Az *Imágó Budapest* olyan újabb témakörök felé is nyitottá vált, amelyek így vagy úgy, de túlmutatnak a pszichoanalízis korábban tárgyalt kulturális összefüggéseinek és kölcsönhatásának a *Thalassában* megszokott témáin. Ez a nyitás több fontos irányban is megtörtént. Egyrészt kezdettől teret kaptak a pszichoanalízis és a természettudomány kapcsolatát, integrációs lehetőségeiket vizsgáló témák. Nagyon sikeres példája ennek a Lénárd Kata által szerkesztett, a pszichoanalízis és az idegtudományok kapcsolatára összpontosító két szám.³ A *Thalassához* képest újnak számító ilyen tematikájú, és az *Imágóban* időről időre megjelenő lapszámok tanulmányai elsősorban annak lehetőségeit igyekeznek feltérképezni, hogy például a szigorú természettudományos módszerekkel dolgozó kísérleti affektív és kognitív idegtudományok milyen hatást gyakorolhatnak a mai pszichoanalízisre. Mindeközben világos, hogy az integrációs tendenciák kölcsönösen működnek. Megfigyelhető, hogy egyes fogalmak, amelyek a pszichoanalízis elméletében és terápiás gyakorlatában kristályosodtak ki, immár új módon tematizálják az erre nyitott idegtudományokat is. Természettudományos oldalról – kevés kivétellel – már régen nem tekintik céljuknak a pszichoanalízis „tudománytalan mivoltának” diadalmas leleplezését. Sokan és egyre többen inkább érdekes perspektívát látnak abban, hogy a modern agy kutatás, kognitív idegtudomány stb. eszközeinek segítségével talán sikerülhet feltárni a pszichoanalízis egyes fontos kategóriáinak neurobiológiai alapjait. Vagyis: egyre határozottabban megfigyelhető a tendencia, hogy olyan idegi folyamatok megértésére dolgozzanak ki konkrét tudományos magyarázatot, amely jelenségeket eredetileg a pszichoanalízis tárt fel és tett fogalmilag leírhatóvá (ilyen például az áttétel), és amelyeket ma már a modern természettudományok sem hagyhatnak – és nem is hagynak – figyelmen kívül. Olyan új, integratív tudományágak születésének vagyunk tanúi, mint a neuropszichoanalízis. Mindez nagyon is egybeesik a pszichoanalitikus alapító atyák eredeti szándékával, és természetesen hatást gyakorol magára a mai pszichoanalízisre is.

Ilyesfajta, egymásra kölcsönösen ható megközelítésmódok más tudományok irányában is működnek, így például a „keményebb” társadalomtudományok, a szociológia, az ökológia vagy akár a közgazdaság területén. Nem túlzás azt mondani, hogy az *Imágó* egyik fő profilja lett az ilyen mai, integrálódást mutató tudományfejlődési tendenciák bemutatása és elemzése. A feladat változatlan: a pszichoanalitikus mozgalom hagyományos értékeit őrizve bemutatni az élő és változó pszichoanalízis újabb tudományos és kulturális fejleményeit és kölcsönhatásainak változásait a különböző tudományokkal, filozófiával és művészetekkel.

³ Pszichoanalízis és idegtudomány. *Imágó Budapest*, 2011, 1(2), (3). <http://imagobudapest.hu/10-lapszam/19-pszichoanalizis-es-idegtudomany-i.html>, <http://imagobudapest.hu/10-lapszam/3-pszichoanalizis-es-idegtudomany-ii.html>

Az említett régi és új témák mellett egy további, figyelemre méltó nyitás is megfigyelhető. Elfogulatlan megközelítésben, de a korábbiaknál nagyobb súllyal megjelennek a pszichoanalízis történetének azok a „sötét oldalai” is, amelyeket sokáig mintegy tabuként kezeltek az analitikus szakirodalomban. Egy olyan mozgalom ugyanis, amely a természettudományos közösség elismerésére (is) számított, nem szívesen vállalta nyíltan, hogy mozgalmuk alapítói éppenséggel alig titkolt érdeklődést mutattak a modern okkultizmus problematikája iránt. Márpedig történeti tény, hogy a 19. század második felében a modern okkult elméletek, különösen a modern spiritizmus praktikái, komoly hatást gyakoroltak a pszichológia fejlődésére. A téma vezető hazai kutatója, Gyimesi Júlia szerint a legfontosabb különbség a hajdani premodern és a modernitásban megjelenő misztikus szemlélet között, ami egyben az utóbbi népszerűségének a magyarázata is, hogy „a modern okkultizmusban a természetfelettil való kapcsolat lehetősége és a kapcsolódás mikéntje racionalizált tudásként jelent meg”.⁴ Röviden: az előkerült dokumentumok arról tanúskodnak, hogy a pszichoanalízis és a pszichológia több vezető személyisége sokkal nagyobb érdeklődéssel fordult a modern okkult jelenségek (pl. a telepátia) problematikájához, mint azt a pszichoanalitikus mozgalom képviselői utóbb láttatni igyekeznek. És ha ez így van, akkor ez nem intézhető el pusztán a szeánszbeli csalások leleplezésének programjával (annak ellenére sem, hogy ez a leleplező hajsza csaknem mindig eredményes vállalkozás), de meggyőzően mutatja az egész téma új kontextusba helyezésének és újraértelmezésének időszerűségét is.

Imágó Budapest online

2013-ban hosszas előkészítő munkákat követően „Parallel történetek” címmel megjelent az *Imágó Budapest* első teljes egészében a világhálóra költözött száma, amely az Imágó Egyesület és a pécsi Elméleti Pszichoanalízis Doktori Program által szervezett IV. Magyar Pszichoanalitikus Filmkonferencia előadásait tartalmazta.⁵ Az online felületre váltást az egyre nehezebbé váló finanszírozási körülmények indokolták. De, ahogy ez mára egyértelműen bebizonyosodott, az online megjelenés számos új előnnyel is járt. Miközben a folyóirat megőrizte a nyomtatott formában kiadott számok tartalmi és nem utolsó sorban formai színvonalát, megszűntek azok a terjesztést nehezítő körülmények, amelyek miatt az *Imágó Budapest* közönsége sokáig szinte csak a hazai szakemberekre, illetve a laikus, alkalmasszerűen érdeklődő olvasókra korlátozódott. Fontos, hogy az elektronikus változat ingyenes lett, és szabadon hozzáférhető bárhol bárki számára, így minden korábbinál szélesebb közönséghez juthatnak el a pszichoanalízis jegyében született tanulmányok, műhelybeszámolók, interjúk. Ez felelősség is egyben, de az évek során bebizonyosodott, hogy az *Imágó Budapest* online lapszámai mind külső megjelenésükben, mind színvonalas tartalmukban jól illeszkednek a nyomtatott

⁴ Pszichoanalízis és modern okkultizmus. *Imágó Budapest*, 2011, 1(4). <http://imagobudapest.hu/10-lapszam/20-pszichoanalizis-es-modern-okkultizmus.html>

⁵ Parallel történetek. *Imágó Budapest*, 2013, 3(1). <http://imagobudapest.hu/10-lapszam/25-parallel-tortenetek.html>

formában kiadott számok sorába, és a folyóirat ebben a formában is megőrizte, sőt növelte is hazai és nemzetközi elismertségét.

Itt és most, a fentiekben – kissé önkényesen – kiválasztott néhány téma kiemelése csak jelzi, hogy az *Imágó Budapest* milyen irányban változott. Minden lapszám és bennük az egyes tanulmányok szabadon elolvashatók, sőt le is tölthetők, és így az olvasók részletes képet kaphatnak a *Pszichoanalízis – Társadalom – Kultúra* ügyének mindenkori állásáról. A szerkesztőség pedig továbbra is várja a reménybeli új tanulmányok szerzőinek jelentkezését.

Végül meg kell említeni még egy fontos mozzanatot: az Imágó-esteket, mert ez is a jubileumhoz kötődik. Az Imágó Egyesület megalakulásától kezdve rendszeresen tart igen népszerű esteket, ahol egy-egy műhely bemutatkozása, kutatási beszámoló vagy könyvbemutató zajlik. A legnagyobb érdeklődést talán mégis az egyes lapszámok bemutató eseményei jelentik. Gyimesi Juli szervezésében és moderálásával időről időre kerekasztal formájában bemutatásra kerülnek az új számok, s itt a meghívott előadók – rendszerint a tanulmányok szerzői, fordítói, illetve a téma szakértői – beszélgetnek, kitérnek egyes részletekre, és válaszolnak a felvetődő kérdésekre. Ezek a lapszámbemutatók, melyeknek kezdetben a Nyitott Műhely, majd az utóbbi években a Kelet Kávézó ad otthont, igen jó hangulatú, mindig teltházias események. A legutóbbi ilyen rendezvény a Kőváry Zoltán szerkesztette „Ökológia és pszichoanalízis” című lapszám⁶ bemutatója volt, 2020 februárjában. Talán ennél a témánál fontosabb kérdés ma nincs is, ez egyre nyilvánvalóbb, és nem csak elvont formában, hanem napjaink brutális tapasztalataiban. Az összeállítás arra hívja fel a figyelmet, hogy egy újfajta, integrált öko-pszichoanalitikus gondolkodásmódra mindennél nagyobb szükségünk van. Van tehát tennivalója a pszichoanalitikus szakmának is ebben a komplex témában: A szerkesztői bevezetőt idézve:

„Egyrészt az ökológiai változások érzelmileg érintik az embert, olyan jelenségek felbukkanásához vezetve, mint a klímaszorongás és az öko-gyász; ezek megértése kihívások elé állítja az idáig javarészt az individuumra és a társas humán kapcsolatokra fókuszáló (mély)lélektant. Másrészt azt tapasztaljuk, hogy bár nagyrészt tisztában vagyunk vele, hogy milyen irányban kéne változnunk és cselekednünk, a valódi lépések egyelőre váratnak magukra, ami sokban a pszichoanalízis által felfedezett elhárítások (pl. tagadás) számlájára írható...”

Az izgalmas témát nagy érdeklődéssel fogadta az aktív hallgatóság. A korábbiakkal szemben ez a rendezvény mégis nagyon szomorú hangulatban zajlott, mert erre a bemutatóra röviddel Erős Ferenc, Feri megrendítően váratlan halála után került sor. Azt hiszem, azon az estén mindannyian sokkhatás alatt álltunk. Azután, még fel sem ocsúdhattunk, bekövetkezett a tavaszi karantén, és tudjuk, sajnos azóta sem állt helyre a nyilvános élet. Lapszámok azonban továbbra is jelentek meg az on-line felületen,

⁶ Ökológia és pszichoanalízis. *Imágó Budapest*, 2019, 8(4). <http://imagobudapest.hu/10-lapszam/51-okologia-es-pszichoanalizis.html>

többek között egy Ferinek szentelt emlékszám⁷, de az olvasókkal való személyes találkozókra egyelőre bizonytalan ideig még várnunk kell.

Végezetül álljon itt egy Erős Feri által közvetített idézet a nagyon korán elhunyt kiváló pszichiáter, pszichoanalitikus, Lust Iván „Vágy és hatalom” című tanulmányából, amely eredetileg – akárcsak a mottóban idézett Heller Ágnes írás – a *Thalassa* 10. évfordulós számában jelent meg, és amely egyszerre fontos intés és biztatás a most 10. születésnapját ünneplő *Imágó Budapest* számára is:

„A pszichoanalitikus kultúrakritika [...] szükségességét a történelmi események, a napi aktualitás bizonyítja. Hatékonyságához szükséges a folyamatosan fejlődő klinikai tapasztalat és az »akadémiai« pszichoanalízis eredményeinek integrálása. A pszichoanalitikus kultúrakritika a maga sajátos eszközeivel »szóba hozhatja«, dekonstruálhatja a társadalmi és gazdasági-politikai folyamatok közbeszédbe és hétköznapi mentalitásokba, »magától értetődő« társadalmi gyakorlatba merevedett hatásait. Mivel a pszichoanalízis képes a hatalom bűvöletéből kiszakadni, ezért képes a bűvölet, a mágikus közvetlenség destruktív illúziójának leleplezésére a mindennapi politika és tudományos diskurzusban is.»⁸

⁷ In memoriam Erős Ferenc. *Imágó Budapest*, 2020, 9(1). <http://imagobudapest.hu/10-lapszam/54-in-memoriamentos-ferenc.html>

⁸ Lust Iván: Vágy és hatalom. A pszichoanalitikus kultúrakritika szükségességéről. *Thalassa*, 1999, 10(2-3): 7-44. [http://thalassa.mtapi.hu/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/\(10\)1999_2-3/007-44_Lust-Ivan.pdf](http://thalassa.mtapi.hu/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/(10)1999_2-3/007-44_Lust-Ivan.pdf) Idézi Erős Ferenc: Bevezetés (a Pszichoanalízis és társadalomkritika számhoz). *Thalassa*, 2006, 17(2-3): 6. [http://thalassa.mtapi.hu/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/\(17\)2006_2-3/003-6_Bevezetes_\(EF\).pdf](http://thalassa.mtapi.hu/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/(17)2006_2-3/003-6_Bevezetes_(EF).pdf)